

УДК 327.82:004.738.5:614.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2025.40.2>

Климчук І. І.

к. політ. наук, доцент,
кафедра політології і міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Митрополита Андрея, 5, 4-й н. к., кім. 314, м. Львів, Україна, 79013
E-mail: Iryna.I.Klymchuk@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8244-7804>

Дюг С. В.

студентка 2-го курсу магістратури, спеціальність
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,
кафедра політології і міжнародних відносин,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Митрополита Андрея, 5, 4-й н. к., кім. 314, м. Львів, Україна, 79013
E-mail: sophiadyug14@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-9258-0474>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО ПРОТОКОЛУ Й ЕТИКЕТУ ПІД ВПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пандемія COVID-19 спричинила безпрецедентні трансформації в усіх сферах міжнародної комунікації, зокрема в дипломатичному протоколі й етикеті. У статті досліджується вплив глобальних обмежень у сфері охорони здоров'я на пришвидшення цифровізації у сфері дипломатії, що в підсумку призвело до формування нових практик, таких як «Zoom-етикет» і гібридні формати взаємодії. Розкривається процес адаптації дипломатичних інституцій до дистанційного спілкування, спрощення традиційних церемоніальних норм і викликів, пов'язаних з дотриманням професійної поведінки, безпеки та міжкультурної чутливості в онлайн-середовищі. Установлено, що цифрова дипломатія, яка спочатку стала вимушеним рішенням, сформувала нову реальність, у якій державні представники змушені поєднувати технологічні й символічні аспекти дипломатичної практики. Особлива увага приділяється впливу відсутності невербальних сигналів, ускладненню проведення неформальних переговорів і важливості візуального представлення під час онлайн-самітів. Також розглядається поява гібридних норм етикету для онлайн/офлайн зустрічей, зростання загроз кібербезпеці й еволюція ділового дрес-коду в умовах пандемії. На основі реальних прикладів та академічних досліджень автори стверджують, що пандемія не лише змінила інструменти дипломатії, а й започаткувала переосмислення її фундаментальних цінностей. Дослідники підкреслюють, що формування нових протокольних норм у цифровому середовищі має розглядатися як довгострокова тенденція, що потребує міжнародного узгодження та подальшої наукової рефлексії. Особливу увагу приділено перспективі напрацювання міжнародних стандартів у сфері цифрової дипломатії, здатних поєднати ефективність віртуальних форматів із цінністю особистої присутності й символічних жестів у міждержавному діалозі. Підсумовується, що пандемія COVID-19 стала каталізатором інновацій у сфері дипломатичного протоколу й етикету, започаткувавши новий етап у розвитку дипломатії, який базується на інтеграції цифрових інструментів та адаптації традиційних норм

до викликів глобалізованого світу. Новизна дослідження полягає у визначенні феномена «онлайн-етикет» як окремого явища та пропозиції концептуальних підходів до його розуміння в сучасній дипломатичній практиці.

Ключові слова: дипломатичний протокол, етикет, COVID-19, цифрова дипломатія, Zoom-етикет, кібербезпека.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. 11 березня 2020 року пандемія COVID-19 стала офіційно визнаним глобальним інфекційним захворюванням, що вплинуло на різні сфери суспільного життя, включаючи дипломатичні відносини. Відповідно, традиційний дипломатичний протокол та етикет, який століттями формувався на основі норм, правил і принципів міжнародного права, міжнародних звичаїв, міжнародних/державних нормативно-правових документів і національних традицій, опинився перед викликом збереження своєї функціональності в умовах карантинних обмежень і масового переходу до віртуальних форматів спілкування. Пандемія COVID-19 стала каталізатором цифрової трансформації державної служби, зокрема дипломатичних і консульських установ. Раптове запровадження карантинних обмежень і вимог соціального дистанціювання змусило державних діячів, дипломатів, бізнес-лідерів і представників міжнародних організацій оперативно адаптуватися до нових умов, що призвело до кардинальної зміни комунікаційних процесів. Актуальність теми зумовлюється необхідністю осмислити вплив пандемії COVID-19 на норми, правила, традиції та інституційні засади дипломатичного протоколу й етикету, а також визначити подальші перспективи його трансформації в постпандемічний період.

Важливо зазначити, що в результаті впровадження карантинних обмежень під час пандемії COVID-19 відбулися значні зміни у формах дипломатичного протоколу й етикету: символічні жести взаємної поваги (зокрема рукостискання) замінено безконтактними альтернативами; традиційні міжнародні саміти переведено у віртуальний формат; розроблено нові регламенти проведення зустрічей з дотриманням санітарних норм. На нашу думку, сутність проблеми полягає у визначенні того, наскільки ці зміни є тимчасовими заходами кризового менеджменту або наскільки вони можуть закріпитися як сталі норми дипломатичного протоколу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Огляд джерел, використаних у дослідженні, охоплює широкий спектр наукових, аналітичних і публіцистичних матеріалів, що дає змогу комплексно дослідити трансформацію дипломатичного протоколу й етикету в умовах пандемії COVID-19. Зокрема, праця М. Абдуазімова висвітлює зміни в дипломатичній практиці та появу гібридних моделей взаємодії, тоді як дослідники А. Даніельсон та Е. Хедлінг акцентують увагу на візуальному статусі самопредставлення лідерів під час онлайн-саміту G20. Натомість Є. Габер та Р. Хіз розкривають особливості «Zoom-дипломатії», зокрема нові етикетні норми й виклики безпеки. Водночас українські дослідники О. Ковтун, Г. Макаренко, І. Шевель, Д. Шушман та інші аналізують вплив пандемії на протокольні практики як у внутрішній, так і в міжнародній політиці, включаючи зміну дрес-коду, невербальної комунікації та організації публічних заходів. Також використовуються офіційні документи (наприклад, рекомендації МОЗ України) і приклади з медіа, що демонструють практичне втілення нових норм. Завдяки поєднанню академічних джерел і прикладів із реального життя, огляд створює ґрунтовну основу для розуміння впливу пандемії на дипломатичний протокол у цифрову епоху.

Методологічна основа дослідження базується на міждисциплінарному підході, що поєднує методи аналізу джерел, порівняльного аналізу, кейс-стаді, а також метод інтерпретування для комплексного вивчення трансформацій дипломатичного протоколу й етикету в умовах пандемії COVID-19. Водночас застосування системного та дескриптивного підходів дало змогу дослідити вплив цифровізації на комунікативні практики дипломатів, виявити нові форми онлайн-етикету й оцінити соціокультурні наслідки переходу до гібридних форматів взаємодії. Натомість метод порівняльного аналізу дав можливість зіставити традиційні норми етикету та протоколу з новими формами поведінки, які виникли у відповідь на глобальні виклики, спричинені поширенням коронавірусної інфекції. Крім того, системний підхід дав змогу узагальнити отримані результати й виявити зв'язки між різними елементами дипломатичної взаємодії (протокол, етикет, безпека, технології, комунікаційна ефективність), а також визначити загальні тенденції трансформації дипломатичної практики.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Попри значний інтерес дослідників до впливу пандемії COVID-19 на дипломатичну практику, низка аспектів залишається недостатньо вивченою. Передусім це співвідношення традиційного дипломатичного протоколу та нових цифрових форматів, адже «Zoom-дипломатія» й онлайн-етикет не завжди узгоджуються з усталеними нормами церемоніалу. Проблемним також є питання ефективності переговорів у віртуальному середовищі, де існує обмежена можливість передачі невербальних сигналів, що, у свою чергу, суттєво знижує результативність діалогу. Не менш актуальною є загроза кібербезпеці, що вимагає напрацювання нових міжнародних стандартів захисту інформації. Окрім того, відкритими залишаються питання впливу карантинних протокольних змін на процедуру дипломатичного церемоніалу та соціокультурних наслідків трансформації етикету, зокрема включення захисних засобів у діловий дрес-код.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз трансформації дипломатичного протоколу й етикету під впливом пандемії COVID-19, визначення основних тенденцій цих змін та окреслення їх потенційних наслідків для майбутнього міжнародних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним викликом для всього світу. У глобалізованому просторі більшість процесів було зупинено, що вимагало пошуку нових альтернативних комунікаційних інструментів. Держави були змушені запроваджувати ізоляційні заходи, які завдали серйозних ударів по світовій економіці. Нові виклики не оминули сфери дипломатичного протоколу й етикету в міжнародному спілкуванні. У зазначений час дипломатичні інститути були змушені адаптуватися до нових реалій, зберігаючи свою провідну роль у міжнародних процесах. Традиційні форми комунікації поступилися місцем цифровим форматам: саме онлайн-ресурси стали головним каналом ведення переговорів, обговорення ключових рішень і забезпечення оперативної взаємодії між державами в умовах динамічних суспільних змін (Shevel, 2020).

Безперечно, поява «віртуальної» дипломатії поставила під сумнів традиційні норми державного протоколу та церемоніалу, що формувалися протягом століть і ґрунтуються на ієрархії, усталених ритуалах і символічних практиках. Попри те що в більшості західних країн поступово відбулося помітне спрощення про-

токольних вимог і правил етикету, визнання особливого статусу дипломатів як представників суверенних держав залишається необхідною умовою виконання ними своїх функцій (Kovtun, 2021). Водночас дотримання ключових засад міжкультурної комунікації, норм професійної поведінки й етикету забезпечує результативність переговорного процесу навіть за наявності культурних відмінностей чи суперечностей у національних інтересах (Haber, 2020).

У період запровадження карантинних обмежень сформувалася нова практика комунікації, відома під назвою «Zoom-етикет». Використання платформи Zoom для професійних цілей зумовило необхідність дотримання певних правил, зокрема вимкнення мікрофона під час відсутності виступу з метою уникнення перешкод у спільній дискусії, забезпечення належного зовнішнього вигляду учасників і недопущення появи у кадрі сторонніх осіб чи відволікаючих факторів. Щоправда, виникнення Zoom-дипломатії додало ще більше обов'язків до організації переговорів, адже учасники змушені були заздалегідь перевіряти стабільність інтернет-з'єднання, роботу камер і мікрофонів, що раніше не було такою критичною умовою. Характерним прикладом певного казусу під час зустрічей стало засідання Комітету Європейського парламенту з питань сільського господарства в червні 2020 року, коли депутат від Ірландії Люк Фленаган долучився до обговорення в режимі відеоконференції в неналежному вигляді. Попри пояснення політика щодо браку часу для переодягання після пробіжки, це призвело до того, що ця ситуація набула широкого розголосу в медіа та соціальних мережах, засвідчивши важливість дотримання професійних стандартів навіть у цифровому форматі взаємодії (Makarenko, 2020).

Також автор статті «Внутрішня дипломатія під час пандемії: зміни в засобах і методах практики» М. Абдуазімов зазначає, що під час пандемії частими були моменти, коли учасники забували вимкнути мікрофон або переключити камеру, що призводило до випадкового розголошення внутрішніх коментарів або виглядало образливо в різних культурах. Також, на думку дослідника, цифрова дипломатія стала вимушеним рішенням, яке пришвидшило інновації: від технологічного оснащення до переосмислення ролі дипломата. М. Абдуазімов вважає, що майбутнє – за гібридними моделями дипломатичного спілкування, де поєднуютимуться традиційні й віртуальні формати (Abduazimov, 2021). Тобто гібридний етикет, сформований під час пандемії COVID-19, запроєктував нові протокольні норми для онлайн/офлайн зустрічей (наприклад, указівка дивитися в камеру, одягати діловий одяг навіть удома). Стало прийнятним вітатися хвилиною руки замість рукоштовування, мати заставку з логотипом інституції, національного прапора тощо.

Ще одним недоліком цифрової дипломатії є відсутність невербальних аспектів спілкування, адже важливою особливістю переговорного процесу є те, що значний обсяг інформації передається за допомогою невербальних засобів комунікації, таких як міміка, жести, постава, інтонаційні відтінки голосу тощо. Тобто використання технічних засобів зв'язку під час пандемії суттєво обмежило повноцінне відтворення невербальних сигналів, які здебільшого подаються несвідомо, що призводить до викривлення й неповноти отриманих повідомлень. Крім того, існує низка питань, які через свою важливість і делікатність не можуть бути предметом обговорення у віртуальному середовищі. Таким чином, дипломати з різних країн визнали, що онлайн-формат позбавляє їх тонких невербальних форм і неформальних каналів, через які укладалися справжні домовленості. Тобто цифрові

переговори вважаються не до кінця ефективними, оскільки в них відсутні «коридорні перемовини», кулуарні, неформальні тет-а-тет розмови, що часто ускладнює вирішення складних питань (Heath, 2020).

Також важливо згадати про використання нестандартних візуальних елементів під час онлайн-зустрічей для підкреслення власного статусу в контексті візуальної презентації. Наприклад, 26 березня 2020 року лідери Групи G20 зібралися на екстрену віртуальну зустріч, щоб обговорити надзвичайну ситуацію, у якій опинився світ. Віртуальний саміт став яскравим візуальним контрастом до традиційної постановки сучасної багатосторонньої дипломатії, де лідери раптово стали відповідальними за власну візуальну презентацію, що дало їм нові можливості створити сприятливе враження про те, як будуть сприймати їх та їхні держави. Наприклад, Д. Трамп виступав із ситуаційної кімнати (Situation Room) – показова демонстрація військової могутності, тоді як Джастін Трюдо з домашньої бібліотеки в карантині, а от Сі Цзіньпін виступав з Великої Зали Народу (Beijing) (Danielson, Hedling, 2021). Таким чином, онлайн-формат без чітких візуальних норм створив простір для візуального змагання, навіть якщо багато таких жестів були неочікуваними чи непродуманими. Ці образи підкреслили, що навіть в онлайн-дипломатії важливі ті самі символи, які раніше домінували наживо. Згодом ця візуальна стратегія уніфікувалась, а країни почали копіювати одна одну або слідувати організаційним інструкціям до єдиних стандартів.

Окрім цього, дедалі частіше виникали загрози безпеці онлайн-комунікації. Показовим прикладом став інцидент, коли журналіст нідерландського телеканалу Даніель Верлаан зумів отримати доступ до закритої відеоконференції міністрів оборони ЄС у Zoom. Як з'ясувалося, міністерка Анк Бейлевелд оприлюднила світлинку, на якій частково було видно пін-код доступу (Shushman, 2020). Водночас віртуальний формат ускладнює контроль присутності: учасники можуть залишати засідання непомітно для інших. Іншою проблемою віртуальних зустрічей стали випадки так званих «Zoom-бомберів» – порушників, які перебували сесії, що особливо недоречно під час дипломатичних заходів (наприклад, онлайн-зустрічей, присвячених пам'яті чи міжнародним святкам). Масовий перехід у цифровий формат стимулював перегляд політики безпеки, зокрема необхідність захисту конфіденційних даних, аутентифікації, шифрування. У результаті у 2020 році платформа Zoom потрапила під критику за відсутність реального end-to-end шифрування. Після тиску урядів компанія була змушена змінити політику безпеки. Багато міністерств закордонних справ (наприклад, Німеччина, США) перейшли на захищені платформи, як-от Cisco Webex, або використовували власні внутрішні рішення. З'явилися нові правила доступу до онлайн-переговорів (VPN, двофакторна автентифікація тощо).

Також пандемія вплинула на протокол та етикет «живих/офлайн» зустрічей, оскільки дотримання фізичної дистанції, носіння захисних масок і відмова від традиційних форм вітання, пов'язаних із фізичним контактом, стало нормою. Відповідно до рекомендацій Міністерства охорони здоров'я України, доцільно підтримувати дистанцію щонайменше 1,5 метра, уникати рукошляхів, поцілунків та обіймів, а також дотримуватися гігієнічних правил під час кашлю чи чхання (State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection, 2019). Додатковим елементом етикету стало обов'язкове звертання до співрозмовника із запитанням про стан здоров'я та побажанням доброго самопочуття.

Під час пандемії відбулися зміни й в організації офіційних заходів. Так, прес-конференція Президента України, що була запланована на 20 травня 2020 року, відбулася в Маріїнському парку, де журналісти були розміщені з урахуванням вимог безпечної відстані (UNIAN Editorial, 2020). Відповідні трансформації мали місце й у міжнародній практиці: відмова від рукостискань (як це зробив міністр внутрішніх справ Німеччини Горст Зеєгофер під час зустрічі з Ангелою Меркель), рекомендації французької та бразильської влади уникати поцілунків при вітанні, обмеження традиційного привітання маорі в Новій Зеландії чи поширення альтернативних форм вітання – ліктем, ногою або стиснутим кулаком (Makarenko, 2020).

Водночас відбулися корективи щодо траурних церемоній. Наприклад, на церемонії похорону баронеси Елізабет Енн де Массі в Монако в червні 2020 року кількість учасників була зменшена, а члени князівської родини дотримувалися вимоги носіння захисних масок у поєднанні з траурним одягом (Makarenko, 2020).

Не менш показовими стали зміни у сфері дрес-коду: маски з необхідності перетворилися на елемент моди. Вони стали невід'ємною частиною ділового стилю, що підтверджує, зокрема, приклад Ненсі Пелосі, яка поєднувала маски або хустинки зі своїми костюмами й отримала навіть «іронічне визнання» як приклад гармонійного поєднання засобів захисту з офіційним вбранням (TSN, 2020).

Сьогодні представники державних інституцій часто розглядають цифрові формати як перевагу, адже вони забезпечують можливість зібрати впливових учасників незалежно від відстані. У постпандемічний період це зумовило істотне зростання частки онлайн-заходів на дипломатичному рівні. Також існує думка, що цифрова дипломатія має перспективне майбутнє як доповнення до традиційної. Під час пандемії деякі інституції комбінували обидва формати: офлайн та онлайн, намагаючись адаптуватися до нових викликів (Hirkic, 2021)

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Дослідження засвідчує, що пандемія COVID-19 не лише змінила усталені протокольні практики, а й започаткувала новий етап у розвитку правил дипломатичного спілкування, пов'язаний із цифровізацією та гібридними форматами комунікації. Формування «онлайн-етикету» стало інноваційним явищем у дипломатичній практиці, водночас висвітливши низку проблем, зокрема зниження ефективності особистих контактів і виклики кібербезпеці. Інноваційність цього процесу полягає в упровадженні технологічних рішень у сферу, що традиційно ґрунтувалася на усталених нормах і ритуалах. У підсумку вимушена трансформація дипломатичного протоколу й етикету в умовах пандемії стала необхідним кроком для виживання та збереження ефективності роботи дипломатичних місій та інститутів. Це змусило дипломатичні служби переосмислити свої стратегії й методи роботи, зробивши акцент на цифровізації, гнучкості й адаптивності до нових викликів

Подальші дослідження в цьому напрямку мають бути спрямовані на вироблення міжнародних стандартів цифрової дипломатії, оцінювання впливу нових форматів на результативність переговорів і глибше осмислення соціокультурних трансформацій у міждержавному спілкуванні. Таким чином, розвиток дипломатичного протоколу в умовах глобальних викликів вимагатиме пошуку балансу між технологічними інноваціями та збереженням традиційних засад дипломатичної взаємодії. Новизна дослідження полягає у виявленні змін у дипломатичному протоколі й етикеті під впливом пандемії COVID-19 та обґрунтуванні феномена «онлайн-етикет»

як нового елемента дипломатичної практики. Дослідження поєднує аналіз технологічних інновацій із символічними аспектами дипломатичної практики спілкування й окреслює перспективи стандартизації цифрових комунікацій.

References [Список використаної літератури]

- Abduazimov, M. S. (2021). Inside diplomacy during the pandemic: Change in the means and ways of practice. *The Indonesian Quarterly*, 49(1), 50–66 [in English]. [Abduazimov M. S. Inside diplomacy during the pandemic: Change in the means and ways of practice. *The Indonesian Quarterly*. 2021. Vol. 49, Is. 1. P. 50–66. URL: https://www.researchgate.net/publication/353546964_Inside_Diplomacy_during_the_Pandemic_Change_in_the_Means_and_Ways_of_Practice (date of access: 22.08.2025).]
- Danielson, A., & Hedling, E. (2022). Visual diplomacy in virtual summitry: Status signalling during the coronavirus crisis. *Review of International Studies*, 48(2), 243–261. DOI: <https://orcid.org/10.1017/S02602105210006071> [in English]. [Danielson A., Hedling E. Visual diplomacy in virtual summitry: Status signalling during the coronavirus crisis. *Review of International Studies*. 2022. Vol. 48, Is. 2. P. 243–261. DOI: <https://orcid.org/10.1017/S02602105210006071>.]
- Haber, Y. (2020, April 10). Zoom diplomacy. *Mirror Weekly*. https://zn.ua/ukr/international/zoom-diplomatiya-344325_.html [in Ukrainian]. [Габер Є. Zoom-дипломатія. *Дзеркало тижня*. 2020. 10 квітня. URL: https://zn.ua/ukr/international/zoom-diplomatiya-344325_.html (дата звернення: 20.08.2025).]
- Heath, R. (2020, April 17). For global diplomats, Zoom is not like being in the room. *POLITICO* [in English]. [Heath R. For global diplomats, Zoom is not like being in the room. *POLITICO*. 2020. April 17. URL: <https://www.politico.eu/article/coronavirus-global-diplomacy-on-zoom/?utm> (date of access: 21.08.2025).]
- Hirkić, M. (2021, November). (Re)Digitalization of diplomatic practice during COVID-19: Implications for development of China-Western Balkans relations. *China-CEE Institute Working Paper* [in English]. [Hirkić M. (Re)Digitalization of diplomatic practice during COVID-19: Implications for development of China-Western Balkans relations. *China-CEE Institute Working Paper*. 2021. November 5. URL: https://www.researchgate.net/publication/356815696_ReDigitalization_of_Diplomatic_Practice_During_COVID-19_Implications_for_Development_of_China-Western_Balkans_Relations (date of access: 15.08.2025).]
- Kovtun, O.Yu. (2021, August). Evolution of diplomatic protocol and etiquette during the first decades of the 21st century. In *The 1st International Scientific and Practical Conference – Topical Issues of Modern Science, Society and Education* | (August 8–10, 2021) (p. 790). SPC-Sci-conf.com.ua. Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian] [Ковтун О. Ю. Еволюція дипломатичного протоколу та етикету впродовж перших десятиліть XXI століття. In *The 1st International Scientific and Practical Conference – Topical Issues of Modern Science, Society and Education*. SPC-Sci-conf.com.ua / Харків, Україна, 2021 8–10 серпня 2021. Харків, 2021. С. 790.]
- Maкаренко, Н. (2020). COVID-19: History, society, and diplomacy. *Diplomacy without Borders*, 13(3), 61–74 [in Ukrainian]. [Макаренко Г. COVID-19: історія, суспільство та дипломатія. *Дипломатія без кордонів*. 2020. Вип. 13, Т. 3. С. 61–74. URL: https://gdip.com.ua/files/file/Diplomatic%20Ukraine/Journals/Diplomacy%20without%20Borders_13_Issue.pdf (дата звернення: 17.07.2025).]
- Shevel, I. P. (2020). Diplomacy during the COVID-19 pandemic: its role and consequences in diplomacy and international relations. *International Relations: Theoretical and Practical Aspects*, 6, 82–89. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.6.2020.218775> [in Ukrainian]. [Шевель І. П. Дипломатія під час пандемії COVID-19: її роль та наслідки у сфері дипломатії та міжнародних відносин. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2020. Вип. 6. С. 82–89. <https://doi.org/10.31866/2616-745x.6.2020.218775> (дата звернення: 17.07.2025).]
- Shushman, D. O. (2020). Influence of the COVID-19 pandemic on diplomatic protocol and etiquette. *European Diplomacy in the 21st Century*, 131 [in Ukrainian]. [Шушман Д. О. Вплив пандемії COVID-19 на дипломатичний протокол та етикет. *Європейська дипломатія у XXI столітті*. 2020. С. 131. URL: <https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/230fea8a1dfdda782c297f6403708afc.pdf#page=132> (дата звернення: 18.07.2025).]
- State Service of Ukraine on Food Safety and Consumer Protection. (2019). Rules of conduct and operation of agricultural enterprises during COVID-19. Kyiv: DPSS [in Ukrainian]. [Державна служба з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів. Правила поведінки та робота аграрних підприємств в умовах COVID-19. Київ : ДПСС, 2019. 11 с. URL: <https://dpss.gov.ua/storage/app/sites/12/uploaded-files/korusnaInformazija/stop-covid-19.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).]
- TSN. (2020, April 25). Nancy Pelosi demonstrates stylish outfit with red suit and scarf instead of mask. TSN Lady. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/u-chervonomu-kostyumi-i-hustci-zamist-maski-nensipelosi-prodemonstruvava-garniy-autfit-1534917.html> [in Ukrainian]. [Ненсі Пелосі продемонструвала стильний образ у червоному костюмі та хустці замість маски. TSN Lady. *TCH*. 2020. 25 квітня.

URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/u-chervonomu-kostyumi-i-hustci-zamist-maski-nensi-pelosi-prodemonstruvala-garniy-autfit-1534917.html> (дата звернення: 15.07.2025).]

UNIAN Editorial. (2020, May 20). Press conference of Volodymyr Zelensky on May 20, 2020. News of Ukraine. Latest Ukraine News Today. UNIAN. URL: <https://www.unian.ua/multimedia/photo/10013093-press-konferenciya-vladimira-zelenskogo-20-maya-2020-goda.html> [in Ukrainian]. [УНІАН редакція. Прес-конференція Володимира Зеленського. УНІАН. 2020. 20 травня. URL: <https://www.unian.ua/multimedia/photo/10013093-press-konferenciya-vladimira-zelenskogo-20-maya-2020-goda.html> (дата звернення: 15.07.2025).]

Стаття надійшла до редакції 25.08.2025

Дата рекомендації до друку 29.09.2025

Стаття опублікована 10.11.2025

Климчук І. І., Дюг С. В.

Department of Political Science and International Relations

Lviv Polytechnic National University

5, Metropolitan Andrey Str., Academic Building 4, Room 314

Lviv, Ukraine, 79013

TRANSFORMATION OF DIPLOMATIC PROTOCOL AND ETIQUETTE UNDER THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Summary

The COVID-19 pandemic has caused unprecedented transformations in all areas of international communication, particularly in diplomatic protocol and etiquette. This article explores the impact of global public health restrictions on the accelerated digitalization of diplomacy, which ultimately led to the emergence of new practices such as “Zoom etiquette” and hybrid formats of interaction. It examines the process by which diplomatic institutions adapted to remote communication, the simplification of traditional ceremonial norms, and the challenges related to maintaining professional conduct, security, and intercultural sensitivity in online environments. It has been established that digital diplomacy, which initially emerged as a forced solution, has shaped a new reality in which state representatives must combine both technological and symbolic aspects of diplomatic practice. Particular attention is paid to the impact of the absence of non-verbal cues, the complications of conducting informal negotiations, and the importance of visual representation during online summits. The paper also addresses the emergence of hybrid etiquette norms for online/offline meetings, the growing cybersecurity threats, and the evolution of business dress codes under pandemic conditions. Based on real-life examples and academic research, the authors argue that the pandemic not only transformed the tools of diplomacy but also initiated a fundamental rethinking of its core values. The researchers emphasize that the formation of new protocol norms in the digital environment should be seen as a long-term trend requiring international coordination and further academic reflection. Special attention is given to the prospects of developing international standards in the field of digital diplomacy, capable of combining the efficiency of virtual formats with the value of physical presence and symbolic gestures in intergovernmental dialogue. In conclusion, the COVID-19 pandemic acted as a catalyst for innovation in diplomatic protocol and etiquette, initiating a new stage in the evolution of diplomacy based on the integration of digital tools and the adaptation of traditional norms to the challenges of a globalized world. The novelty of this study lies in identifying the phenomenon of “online etiquette” as a distinct element and in proposing conceptual approaches for understanding its role in contemporary diplomatic practice.

Key words: diplomatic protocol, etiquette, COVID-19, digital diplomacy, Zoom etiquette, cybersecurity.